

7. Song Dong (2006). Painting with water, available at: <http://tech.163.com/06/1123/14/30KDBPLE0009231V.html>. (in Chinese).
8. Chen Chzhenlyan (1998), Assembly works of modern calligraphy, Hangzhou, Zhejiang People's meyshu chubanshe. (in Chinese).
9. Zhang Yu and Shen Ming (2003), Thinking of Calligraphy, Changsha, Hunan meyshu chubanshe. (in Chinese).
10. Zhu Qing Sheng (2000), Reflections on the philosophy of art, Peiching, Shang Wu Yin Shu Guan. (in Chinese).
11. Shen Joyal (2008), Font and composition, Shanghai, Dongfang venhua chubanshe. (in Chinese).

УДК 738:392.5

Галина Івашків

КЕРАМІЧНІ ВИРОБИ У ВЕСІЛЬНІЙ ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНЦІВ

У статті проаналізовано основні форми, функціональне призначення й мистецькі особливості глиняних виробів, які використовували у весільному обряді. Йдеться про малі та великі горщики, чарки, миски, полумиски, тарілки, глечики, куманці, баклаги, барила, предмети у вигляді птахів та тварин і т. ін. Вказано, в яких гончарних центрах виробляли таку кераміку, названо імена майстрів.

Ключові слова: керамічні вироби, функціональне призначення, форма, декор, весілля, обряди.

Галина Івашків

КЕРАМИЧЕСКИЕ ИЗДЕЛИЯ В СВАДЕБНОЙ ОБРЯДНОСТИ УКРАИНЦЕВ

В статье проанализировано основные формы, функциональное назначение и художественные особенности глиняных изделий, которые использовали в свадебном обряде. Речь идет о малых и больших горшках, стопках, мисках, полумисках, тарелках, кувшинах, куманцах, баклагах, бочонках, предметах в виде птиц и зверей и т. п. Указано, в каких гончарных центрах производили такую керамику, названо имена мастеров.

Ключевые слова: керамические изделия, функциональное назначение, форма, декор, свадьба, обряды.

Galyna Ivashkiv

EARTHENWARE IN WEDDING RITUALS OF UKRAINIANS

In their wedding rituals the Ukrainians made use of various earthenware, namely crockery and kitchen earthenware as well as figure ceramics for beverages. This topic has not been specifically explored in researches on art criticism up till now. Descriptions of the particular use of earthenware in wedding rituals can only be found in ethnographic papers. The given paper analyzes major shapes and artistic specificity of the decor of crocks, tumblers, bowls, soup plates, plates, jars, flat crocks, flasks and earthenware in the shape of birds and animals in the context of functional use of these objects in "wedding scenarios".

In the decor of earthenware one can see separate scenes of the wedding ceremony, for example the bride's profile with a wreath on her head and a flower in her hand that are depicted at the bottom and on the sides of the bowl. O. Slastion's plate vividly depicts figures of co-parents-in-law.

A ceramic jar “took part” in many rituals, for instance the so-called “rent” jar was used when the mother-in-law came out to meet her son-in-law. This jar was then broken above the newlyweds’ heads either to honour the hearth or “to determine” the gender of the child to be born the first. Earthenware bowls, plates and tumblers also played an important role in the wedding ritual. Beverages were served in jars, flat crocks and flasks as well as zoo- and anthropomorphous earthenware. They could resemble a ram, a lion, a he-goat, a bear, a horse, a deer, a rooster and a human being. Some items were decorated with a flattened surface or engravings, while others were covered with monochrome glaze or colourful flower compositions such as motives of roses, branches, “flowerpots”, “the tree of life”, images of participants of the wedding ritual, and sometimes plastic engravings with wishes of health, happiness and welfare.

Ukrainian earthenware that was used in wedding rituals has been analyzed according to their Polish and Czech counterparts. Polish potters produced large wedding plates depicting musicians, bridesmaids etc., while Czech craftsmen always put a date on such earthenware.

Key words: *wedding, rituals, earthenware, functional use, shape, decor.*

У весільному обряді українців, у якому виразними є три основні акти – сватання, заручини та весілля, – використовували велику кількість глиняних виробів. Це кухонний та столовий посуд, фігурна кераміка для напоїв у вигляді тварин та людини тощо.

Дотепер ці питання не розглядалися у спеціальних мистецтвознавчих дослідженнях, а окремі згадки про них можна знайти лише в етнографічних розвідках М. Сумцова [20], Ю. Александровича [2], В. Бабенка [3], Л. Шульгіної [24], Л. Данченко [8], Н. Здоровеги [9], Л. Орел [17], В. Борисенко [4], О. Щербань [25; 26] та інших.

Мета статті – здійснити мистецтвознавчий аналіз кераміки, яку застосовували в обряді весілля, вказати на її функціональне призначення.

У розписах керамічних виробів іноді можна побачити окремі сценки весільної церемонії, наприклад зображення нареченої у гарному святковому вбранні на дні і боках миски (Пістинь Івано-Франківської обл., кін. XIX – поч. XX ст., МЕХП¹). Гончарі Братучиць і Бучкова (Польща) здавна виготовляли великі весільні миски з зображенням музик, дружок та обряду надягання чіпця [27, с. 67; 6, с. 27], а чеські майстри у XVIII ст. – великі датовані полумиски [28, с. 110]. О. Сластьон у декорі тареля “Свати” зобразив постаті двох статечних чоловіків, які підносять хліб-сіль [21, с. 567].

Акцентуючи на функціональному призначенні посуду, зазначмо, що миска муки часто була одним із компонентів “приносу” [9, с. 105], а на тарілку з пшеницею або рисом – символами багатства і плодючості – клали обручки для шлюбної церемонії або хліб і сіль, якими зустрічали молодих після шлюбу. На Дніпропетровщині це відбувалося з калачем, мискою з медом, грішми та зерном (вівсом) [5, с. 437; 3, с. 112], на Гуцульщині – мискою пшениці або вівса, барвінком, келихом меду і двома калачами [9, с. 104], в інших регіонах – горщиком води та вівсом [9, с. 113].

Подекуди на стіл ставили миску з вином – гості кидали гроші, але найчастіше у мисці була горілка – її черпали ложкою, а за третім разом пили з миски всі по черзі [5, с. 108]. На Полтавщині ложкою горілки з миски пригощала молода [10, с. 358], а на Поділлі на великім полумиску на столі перед молодими ставили коровай [24, с. 151].

Л. Данченко припускала, що на Наддніпрянщині великі полумиски з посудинкою в центрі могли виконувати ритуальну функцію. Подібні предмети виготовляли в Цвітній Кіровоградської обл. (С. Хвороба, 1910-ті рр., МЕХП) [8, с. 72]. На Гуцульщині такі вироби називали повницями. На Поліссі у полив’яній мисці наречена несла до батька молодого вареники з грушами та маком [5, с. 390]. На Поділлі, зокрема в Бубнівці Вінницької обл., весільні тарелі виробляли з написами “Дай, Боже, щастя” (Є. Міщенко, 1991 р., НМІУ²). Весільний посуд був дуже барвистим – у розписі переважали рослинні мотиви, наприклад, розетки, гілка, “вазон”, “дерево життя”, “віночок” з квіток або листя тощо.

¹ Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України.

² Національний музей історії України.

Під час весілля горщиком “оброку” теща зустрічала зятя, а той, попробувавши страву, кидав його через голову. Якщо горщик розбився, то у молодих будуть діти, якщо ні – то будуть бездітні. Інколи дружки допомагали розбити горщик палицями [23, с. 160]. На початку ХХ ст. у Київській губернії відбувалося подібне дійство з горнятком [5, с. 246].

На Поділлі (Тернопільщина) біля воріт молоді ставили опудало воїна з горщиком попелу на голові і розбивали його при в’їзді “весільного поїзда”; бувало, що горщик з попелом били над молодими, що, ймовірно, виражало пошану домашньому вогнищеві [9, с. 112]. У цих прикладах переважно йдеться про теракотові або димлені предмети, які були дешевші і їх було не так шкода розбивати.

На Полтавщині під час весільного обряду дружка носив глечик з горілкою або вином, з якого частував гостей. Ці вироби (“дружків глечик”, “перепієць”) вкривали одноколірною зеленою або брунатною поливами (НМНАПУ¹), а вухо складалося з двох переплетених смуг, що символізувало поєднання двох родів [26, с. 19].

Квас, як і узвар, на весільні столи подавали у глечиках, дзбанах або тиквачах [8, с. 77]. Майже з кожним із цих глиняних виробів також були пов’язані певні обряди. На Західному Поліссі, зокрема у селі Смідна Волинської обл., перед виходом молоді з комори на кожному куті стола ставили по одному глечикові узвару. На дні одного з них був ключ, щоб “відчинити молоду”, але, щоб його дістати, молодий повинен був випити узвар [7, с. 29]. Звичайно, для таких весільних урочистостей купували щедро декоровані предмети, які були окрасою столу.

До оригінального керамічного посуду належать барила (барильця, бечівки, бочечки) – посудини (переважно циліндричної форми зі зрізаними боками), в яких подавали на стіл міцні напої (горілку та вино). За тектонічними особливостями вони горизонтальні, вертикальні (рідше) та комбіновані з менш (Остер, МЕХП) або більш (Адамівка, МЕХП) опуклими боками, рідше – зі скульптурною оздобою (Суботів, НМНАПУ). Одні барила мають довгу шийку, інші – малу, а деякі й додаткову ручку (Опішне, МЕХП), чотири ніжки або рівне дно.

Теракотові й димлені барила декорували ритованими лініями та рельєфними смугами горизонтального укладу, рідше – по усій поверхні гладженням (Гавареччина, МЕХП) або без жодних прикрас (Струсів, МЕХП). Серед полив’яних переважають відтінки жовтого та зеленого кольорів. Мальовані барила виготовляли майстри Косова та Опішного.

У деяких осередках з Полісся виробляли “ведеркові” барила [5, с. 356]. Гончарі Комишні розрізняли барило (5–6 л) і барильце (2–4 л) [22, с. 277], а 0,5-літрові походять з Опішного (МЕХП) та Гродна (Білорусь, МЕХП), найменші полив’яні (11,5×11,5×8,5 см) – з Косова (МЕХП), теракотові – з Калагарівки та Озерян Тернопільської області (МЕХП).

Автором димлених барилець (1980 р.) у Рокитні Волинської обл. був К. Гаврилук [17, с. 78], Гавареччині – В. Герасимович; у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. вони побутовали і у Струсові Тернопільської обл., Острі Чернігівської обл. та інших центрах гончарства. Теракотові барильця були серед виробів гончарів з Більської Волі (Рівненська обл.) [17, с. 81], Адамівки (Хмельницька обл.), Комишні тощо. На початку ХХ ст. полив’яними барильцями різних розмірів славилися майстри Цвітної [8, с. 171–172].

До весільного посуду з подібним призначенням належать баклаги чи плесканки, у декорі яких є композиції з “деревом життя” (Смотрич), “вазоном”, гілками (Косів, Пістинь) або пластичними написами – “Многая літа” (Східне Поділля, МЕХП). На Слобожанщині подібні вироби називали “кубишками” – вони мали два отвори [20, с. 39]. “Кумани” гончарів Комишні (Полтавщина) мали об’єм 0,5 л [22, с. 277].

На початку ХХ ст. атрибутами весільних святкувань стали глиняні пляшки з округлими або прямокутними боками (на зразок скляних) (Смотрич, МЕХП). Рідкісним вважається посуд у формі Євангелія, “обкладинки” якого прикрашено хрестами, а вгорі на “торці” округлий отвір для наливання напою (Косів, МЕХП; Бубнівка [2, с. 4]).

Особливий інтерес викликає посуд у вигляді тварин і птахів (леви, баранці, бики, цапи, коники, олені, півні) та фігур людей (козаки, панночки) [20, с. 2], призначений для міцних

¹ Національний музей народної архітектури та побуту України.

напоїв. На Слобожанщині “весільні леви” одночасно служили свічниками та графінами [20, с. 39]. Іноді ці майстри виробляли посуд у формі лева та барана (Комишня) [22, с. 277].

Вважаємо й на посуд у вигляді стилізованої фігури півня (“півень”, “питун”), через отвір у хвості якого рідина заливалася, а дзьобом виливалася. Іноді це міг бути досить великий предмет, вкритий однією поливою, зокрема брунатною (О. Ночовник, Міські Млини; МЕХП) чи зеленою (ДІМ) або розписаний ангобами (Косів, НМНАПУ, НМНМГП¹).

Багато різних обрядів було пов’язано з чаркою, коли “чарка йшла кругом столу” [5, с. 306]. Так, на Поліссі символічним знаком відмови під час сватання було небажання дівчини подати сватам чарку або прийняти чарку з їхніх рук [4, с. 22, 26]. Однією або двома такими посудинами, які клали на тарілку, зустрічали молодих [5, с. 365]. На Поділлі чарки прикрашали калиною [4, с. 106], на Гуцульщині та Покутті їх розмальовували геометричним (Кути, МЕХП) або рослинним орнаментом (Косів, МЕХП).

Чарки виготовляли в Ізюмі та Валках Харківської обл. [1, арк. 270, 273], Устечку, що на Тернопільщині [1, арк. 292]. Цікаво, що в Ізюмі у перший день Великого посту горілку пили з накривки, бо “з чарки гріх” [1, арк. 273]. Гончарі Комишні чарки робили переважно для себе або на замовлення, рідше – на продаж [22, с. 277]. Поливою вкривали чарки у Білорусі (О. Вечорко, Гродно) [17, с. 76] та Польщі (Альверно, МЕХП).

На весіллях у Харківській губернії побутовали чарки-трійчатки, з’єднані між собою порожнистим обвідком [20, с. 39]. В усі три чарки наливали горілку, а весільні гості пили (“тягнули”) лише з однієї. Подібні теракотові та полив’яні вироби походять з Межиріч Сумської обл. (С. Семенченко, 1980-ті рр., НМНАПУ).

Із кухонного весільного посуду виокремимо великі горщики (“на okazji”) – у них варили страви не лише на весілля, а й хрестини, поминки тощо. Місткість горщиків сягала трьох відер, і ставили їх на відкрите вогнище “посеред двору”, інколи на городі [5, с. 286]. У Бубнівці трьохвідерні горшки до вогню обертали різними боками, а виносили їх удвох або втрьох [16, с. 55]. Цей посуд часто позичали одні одним, іноді горщики “на okazji” мала лише “господиня” (кухарка), яка готувала на весіллях.

Виготовлення великих горщиків – вважалося складною роботою, оскільки “на руки важко, поки його витягнеш”, а в процесі “народження” іноді брали участь і дружини бубнівських гончарів [24, с. 125]. Серед імен майстрів – Корній, Левон і Платон (Пантон) Бабаки, Гаврило Багач [24, с. 158]. Горщики з Бубнівки були до 53,1 см [15, с. 359] – у них міг влізти хлопець семи років [16, с. 55]. Схожі вироби виготовляли й майстри Войнилова Івано-Франківської обл. (ПМА, запис. 11.08.2001 р. у с. Спас Івано-Франківської обл. від М. Самійло, 1926 р. н.).

У Луб’янці та Приборську Київської обл. горщик на одне відро називали “середнім” [8, с. 117], Каневі Черкаської обл. – “кілашем” [26, с. 37], Гродно (Білорусь) – “поляком” [17, с. 77]. В Олешні Чернігівської обл. були “пласкуші” (6–10 л), “варейки” (10–12 л), “ставники” (20 л) [13, с. 163]. Найбільший горщик у Глинську Сумської обл. мав назву “підворотень”, а в Шатрищі цієї ж області – “яловици” [1, арк. 262, 267]. “Сунозами” називали теракотові горщики об’ємом на 8 літрів у Вільському і Малій Горбаші (Рівненщина), горщики на 8–10 л виготовляли і в Троянові Житомирської області [17, с. 81].

Для горщиків до 25 л із Качина (Волинь) копали глину (глей) в сусідній Олександрії, а для малого посуду використовували місцеву глину. Щоб вироби були темно-сірого кольору, гончарі брали одну частину “сивої” глини, другу – “чорної” – такий посуд був міцним і не пропускав води. У Кульчині для більшого посуду використовували твердшу глину [17, с. 79].

Великі весільні горщики (до 15 л) були відомі й на Буковині – їх виготовляли у Кулішівці й Вітринці (ПМА², запис. 20.09.2002 р. у Романківцях Чернівецької обл. від Г. Євань, 1920 р. н.). У деяких селах з цього краю великі горщики могла мати жінка (“кухарка”), яка готувала страви на весілля (ПМА, запис. 6.08.2001 р. у Тисові Івано-Франк. обл. від Ю. Стефанів, 1925 р. н.). Особливим попитом серед мешканців Коболчина (Чернівецьчина)

¹ Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського.

² Польові матеріали автора.

користувалися великі горщики (гаваноси, автор Іван Мазур) із розхиленими вінцями і звуженими донизу боками (висота 40–50 см, місткість сягала 15–20 л).

На Полтавщині великі теракотові горщики без вух називали “золінниками” – варили юшку, борщ, капусту, узвар та інші весільні страви, гріли воду, тримали зерно. Очевидно, їх виробляли гончарі Хомутця (ПМА, запис. 16.06.1995 р. у с. Радченки Полтав. обл. від Г. Тетянка, 1923 р. н.). Горщики на два відра виготовляли у Грем’ячому Полтавської обл. [1, арк. 278], Комишні, в Сенчі найбільший горщик називали “плоским” [1, арк. 289].

У с. Верба Чернігівської обл. один із горщиків мав обвід 141 см [1, арк. 251]. На Тернопільщині великими весільними горщиками славилися гончарі Устечка [1, арк. 289], Залісців, Товстого (МЕХП), на Львівщині – Яворова, Потелича, Глинська (МЕХП).

На таких предметах декорували плічка, поєднуючи мотиви “пасків, кривульок, капок, карбиків, кружечок” (Бубнівка) [24, с. 131], вохрові лінії, кривульки, крапки (Волинь) [12, с. 376], короткі білі та вохристі вертикальні та горизонтальні смуги (Опішне), “описку” і “крайкування” (Кути, Опішне, МЕХП, НМУНДМ¹, МНАПУ). Рідкісним є вохрове зображення літаючого чи вогняного змія (1898 р., Тернопільщина, МНАПЛ²) [11, с. 371].

Великі димлені горщики прикрашали лискуванням і штампуванням у вигляді кривульок, горизонтальних ліній, вертикальних смуг, сітки, овалів (Канів, Шпиколоси, Пістинь), інколи – “сосонками” (Полісся) [14, с. 81].

Отож, у статті проаналізовано місце глиняних виробів у весільному обряді українців. Одні предмети декорували лише гладженням, ритуванням чи штампуванням, інші – вкривали одноколірною поливою або барвистими квітковими композиціями, зокрема мотивами розеток, гілок, “вазонів”, “дерева життя”, зображенням дійових осіб обрядового дійства, рідше – пластичними написами з побажаннями здоров’я, щастя і добра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів Інституту народознавства Національної академії наук України. – Оп. 2. – Спр. 129.
2. Александрович Ю. Бубнівське гончарство / Ю. Александрович // Побут. – К. : Всеукраїнське Етнографічне Товариство, 1929. – Ч. 4–5. – С. 1–5.
3. Бабенко В. А. Этнографический очерк народного быта Екатеринославского края / В. А. Бабенко. – Екатеринослав, 1905. – 142 с.
4. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні / В. К. Борисенко. – К. : Наукова думка, 1988. – 188 с.
5. Весілля: У 2-х т. – К. : Наукова думка, 1970. – Кн. 1. – 454 с.
6. Ганцкая А. Народное искусство Польши / А. Ганцкая. – Москва, 1970. – 184 с.
7. Давидюк В. Реліктове значення ініціальних ритуалів у поліській весільній обрядовості / В. Давидюк // Родовід. – 1994. – № 9. – С. 26–30.
8. Данченко Л. Народна кераміка Середнього Придніпров’я / Л. Данченко. – К. : Мистецтво, 1974. – 191 с.
9. Здоровега Н. І. Нариси народної весільної обрядовості на Україні / Н. І. Здоровега. – К. : Наукова думка, 1970. – 160 с.
10. Иваница А. Домашний быт Малоросса / А. Иваница // Этнографический сборник, издаваемый императорским Русским географическим обществом. – СПб., 1853. – Вып. I. – С. 337–371.
11. Івашків Г. Декор української народної кераміки XVI – першої половини XX століть / Г. Івашків. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2007. – 544 с.
12. Івашків Г. Експедиція на Волинь (спостереження, розповіді гончарів, знахідки) / Г. Івашків // Народознавчі зошити. – 1995. – № 6. – С. 371–377.
13. Клименко О. Гончарні осередки Черкаської, Чернігівської, Львівської, Хмельницької та Тернопільської областей / О. Клименко // Українське гончарство: Національний

¹ Національний музей українського народного декоративного мистецтва.

² Музей народної архітектури та побуту у Львові.

- культурологічний щорічник. За рік 1995. – Опішне : Українське народознавство, 1996. – С. 159–172.
14. Лашук Ю. Народне мистецтво Українського Полісся / Ю. Лашук. – Львів : Каменяр, 1992. – 136 с.
 15. Лысенко С. И. Очерки домашних промыслов и ремесел Полтавской губернии: Роменский уезд / С. И. Лысенко. – Одесса : Славянская типография Н. Хрисогелос, 1900. – Вып. 2. – 540 с.
 16. Мельничук Л. Історія бубнівського гончарного промислу / Л. Мельничук, І. Мельничук // Українська керамологія: Національний науковий щорічник. – Опішне : Українське народознавство, 2001. – Т. 1. – С. 54–63.
 17. Орел Л. Гончарство Правобережного Полісся / Л. Орел // Народна творчість та етнографія. – 1991. – № 4. – С. 74–87.
 18. Свешникова Т. Н. К функции посуды в восточнороманском фольклоре / Т. Н. Свешникова, Т. В. Цивян // Этническая история восточных романцев. Древность и средние века. – М. : Наука, 1979. – С. 147–190.
 19. Січинський В. Українська народна кераміка / В. Січинський // Нова хата. – 1937. – Ч. 2. – С. 2.
 20. Сумцов Н. Ф. Очерки народного быта (Из этнографической экскурсии 1901 г. по Ахтырскому уезду Харьковской губернии) / Н. Ф. Сумцов. – Харьков, 1902. – 57 с.
 21. Ханко В. Миргородські керамісти першої половини ХХ століття / В. Ханко // Художня культура. Актуальні проблеми: Науковий вісник. – К. : Фенікс, 2007. – Вип. 4. – С. 565–576.
 22. Ханко О. Гончарський промисел у Комишні / О. Ханко // Українська керамологія. – Опішне : Українське народознавство, 2001. – № 1. – С. 264–280.
 23. Чубинський П. Мудрість віків: Українське народознавство у творчій спадщині Павла Чубинського / П. Чубинський. – К. : Мистецтво, 1995. – Кн. 1. – 222 с.
 24. Шульгіна Л. Гончарство у с. Бубнівці на Поділлі / Л. Шульгіна // Матеріали до етнології. – К. : З друкарні Наукового товариства імені Шевченка, 1929. – Вип. 2. – С. 111–200.
 25. Щербань А. Про виготовлення глиняного посуду в Каневі / А. Щербань, О. Щербань // Український керамологічний журнал. – 2004. – № 4. – С. 27–38.
 26. Щербань О. Глиняний посуд – атрибут весільного обряду Полтавщини (XIX–XX ст.) // Берегиня. – 2010. – Ч. 2. – С. 16–23.
 27. Reinfuss R. Garncarstwo ludowe / R. Reinfuss. – Warszawa : Sztuka, 1955. – 97 s.
 28. Vondrušková A. Tradycje twórczości ludowej. Ludowa kultura materialna w Czechach i na Morawach / A. Vondrušková, V. Vondruška. – Artia : Interpress, 1987. – 188 s.

REFERENCES

1. *Arkhiv Instytutu narodoznavstva Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy* [Archive Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine]. – des. 2, case 129. (in Ukrainian).
2. Aleksandrovych, Yu. (1929), *Bubnivske honcharstvo* [Bubnivka Pottery], *Pobut* [Everyday Life], no 4–5, Kyiv, Vseukrayinske Etnografichne Tovarystvo, pp. 1–5. (in Ukrainian).
3. Babenko, V. A. (1905), *Etnograficheskiy ocherk narodnogo byta Ekaterynoslavskogo kraya* [Ethnographic Picture of People's Everyday Life in Ekaterynoslav Region], Ekaterynoslav, 142 p. (in Russian).
4. Borysenko, V. K. (1988), *Vesilni zvychai ta obryady na Ukrayini* [Wedding Customs and Rituals in Ukraine], Kyiv, Naukova dumka, 188 p. (in Ukrainian).
5. *Vesillya* [The Wedding] (1970), in 2 volumes, Kyiv, Naukova dumka, vol. 1. (in Ukrainian).
6. Hantskaya, A. (1970), *Narodnoye iskusstvo Polshy* [Folk Art of Poland], Moscow. (in Russian).
7. Davydyuk, V. (1994), *Reliktove znachennya initsialnykh rytualiv u poliskiy vesilniy obryadovosti* [The Meaning of Initializing Rituals in Polissya Wedding Rituals], *Rodovid* [The Genealogic Table], no 9, pp. 26–30. (in Ukrainian).
8. Danchenko, L. (1974), *Narodna keramika Serednyoho Prydniprovyia* [Folk Ceramics of Middle Prydniprovyia], Kyiv, Mystetstvo. (in Ukrainian).

9. Zdoroveha, N. I. (1970), *Narysy narodnoi vesilnoi obriadovosti na Ukraini* [Outlines of Folk Wedding Rituals in Ukraine], Kyiv, Naukova dumka. (in Ukrainian).
10. Ivanitsa, A. (1853), *Domashniy byt malorossa* [Everyday Life of a Malorussian Person], *Etnograficheskiy sbornik izdavayemyi imperatorskim Russkim geograficheskim obshchestvom* [Ethnographic Journal Published by the Emperor's Geographical Society], issue 1, Saint-Petersburg, pp. 337–371. (in Russian).
11. Ivashkiv, H. (2007), *Dekor ukrayinskoyi narodnoyi keramiky* [Decor of Ukrainian Folk Ceramics], Lviv, Instytut narodoznavstva NAN Ukrayiny. (in Ukrainian).
12. Ivashkiv, H. (1995), *Ekspedytsiya na Volyn (sposterezhennya, rozpovidi honchariv, znakhidky)* [Volyn Expedition (Observations, Potters' Stories and Findings)], *Narodoznavchi zoshyty* [Ethnological Notes], no. 6, pp. 371–377. (in Ukrainian).
13. Klymenko, O. (1996), *Honcharni oseredky Cherkaskoyi, Chernihivskoyi, Lvivskoyi, Khmelnytskoyi ta Ternopilskoyi oblastey* [Ceramic Centres of Cherkasy, Chernihiv, Lviv, Khmelnytsky and Ternopil Regions], *Ukrayinske honcharstvo: Natsionalnyi kulturolohichniy shchorichnyk. Za rik 1995* [Ukrainian Pottery: National Culturological Annual Journal. 1995], Opishne, Ukrayinske narodoznavstvo, pp. 159–172. (in Ukrainian).
14. Lashchuk, Yu. (1992), *Narodne mystetstvo Ukrayinskoho Polissya* [Folk Art of Ukrainian Polissya], Lviv, Kamenyar. (in Ukrainian).
15. Lysenko, S. I. (1900), *Ocherki domashnikh promyslov i remesel Poltavskoy huberniyi: Romenskiy uyezd* [Outlines of Arts and Crafts in Poltava Region: Romny District], issue 2, Odessa, Slavyanskaya tipografiya N. Khrisohelos. (in Russian).
16. Melnychuk, L. and Melnychuk, I. (2001), *Istoriya bubnivskoho honcharnoho promyslu* [The History of Bubnivka Pottery], *Ukrayinska keramohiya* [Ukrainian Ceramic Studies], no. 1, Opishne, Ukrayinske narodoznavstvo, pp. 54–63. (in Ukrainian).
17. Orel, L. (1991), *Honcharstvo Pravoberezhnoho Polissya* [Pottery of Pravoberezhne Polissya], *Narodna tvorchist ta etnografiya* [Folk Art and Ethnography], no. 4, pp. 74–87. (in Ukrainian).
18. Sveshnikova, T. N. and Tsyvian T. V. (1979), *K funktsiyi posudy v vostochnoromanskom folklore* [On the Functions of Crockery in West-Romance Folklore], *Etnicheskaya istoriya vostochnykh romantsev. Drevnost i sredniye veka* [Ethnic History of West-Romance People. Ancient Times and Middle Ages], Moscow, Nauka, pp. 147–190. (in Russian).
19. Sichynskiy, V. (1937), *Ukrayinska narodna keramika* [Ukrainian Folk Ceramics], *Nova Khata* [New House], part 2, p. 2. (in Ukrainian).
20. Sumtsov, N. F. (1902), *Ocherki narodnogo byta. Iz etnograficheskoy ekskursii 1901 hoda po Akhtyrskomu uyezdu Karkovskoy hubernii* [Outlines of People's Everyday Life. Based on the Excursion to Akhtyrsk District of Kharkiv Region], Kharkov. (in Russian).
21. Khanko, V. (2007), *Myrhorodski keramisty pershoi polovyny XX stolittya* [Myrhorod Potters of the 1st Half of the XXth Century], *Khudozhnya kultura. Aktualni problemy. Naukovyi visnyk* [Artistic Culture. Topical Problems. A Scholarly Journal], vol. 4, Kyiv, Feniks, pp. 565–576. (in Ukrainian).
22. Khanko, O. (2001), *Honcharskiy promysel v Komyschni* [Pottery in Komyschnya], *Ukrayinska keramohiya* [Ukrainian Ceramic Studies], no. 1, Opishne, Ukrayinske narodoznavstvo, pp. 264–280. (in Ukrainian).
23. Chubynskiy, P. (1995), *Mudrist vikiv: ukrayinske narodoznavstvo u tvorchiy spadshchyni Pavla Chubyskoho* [The Cleverness of Centuries: Ukrainian Ethnology in Artistic Heritage of Pavlo Chubynskiy], book 1, Kyiv, Mystetstvo. (in Ukrainian).
24. Shulhina, L. (1929), *Honcharstvo v seli Bubnivtsi na Podilli* [Pottery in the Village of Bubnivka in Podillya], *Materialy do etnolohiyi* [Ethnological Materials], issue 2, Kyiv, Z drukarni Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka, pp. 111–200. (in Ukrainian).
25. Shcherban, A. and Shcherban O. (2004), *Pro vyhotovlennya hlynyanoho posudu v Kanevi* [On Producing Earthenware in Kaniv], *Ukrayinskiy keramohichniy zhurnal* [Ukrainian Ceramological Journal], no. 4, pp. 27–38. (in Ukrainian).

26. Shcherban, O. (2010), *Hlynyanyi posud – atrybut vesilnoho obryadu Poltavshchyny (XIX–XX stolittya)* [Earthenware Crockery as an Attribute of the Wedding Ritual in Poltava region (XIXth–XXth cc.)], part 2, Berehynya, pp. 16–23. (in Ukrainian).
27. Reinfuss, R. (1955), *Garncarstwo ludowe* [Folk Pottery], Warszawa, Sztuka. (in Polish).
28. Vondrušková, A. and Vondruška, V. (1987), *Tradycje twórczości ludowej. Ludowa kultura materialna w Czechach i na Morawach* [Traditions of Folklore. Folk Material Culture in Czech Republic and Moravia], Artia, Interpress. (in Polish).

УДК 746.4:7.041.6 (477.8)

Тетяна Куцир

ВЕРХНІЙ ПОЛОТНЯНИЙ ОДЯГ ОПІЛЛЯ

У статті досліджено особливості верхнього народного одягу, виготовленого з полотна, який побутував на Опіллі у кінці XIX – на початку XX ст. Розглянуто матеріали, які використовувались для його пошиття, характерний крій та способи декорування. Окреслено значення полотняного одягу у комплексі народного вбрання Опілля, принципи його поєднання з іншими компонентами. Особливу увагу приділено полотнянці, її видовій специфіці, конструктивним та художнім особливостям.

Ключові слова: полотняний одяг, компоненти народного вбрання, Опілля, полотнянка.

Татьяна Куцыр

ВЕРХНЯЯ ПОЛОТНЯНАЯ ОДЕЖДА ОПОЛЬЯ

В статье исследованы особенности верхней народной одежды, изготовленной из полотна, которая была в употреблении на Ополье в конце XIX – в начале XX вв. Рассмотрены ткани, из которых она шилась, характерный крой и способы декорирования. Обозначено значение полотняной одежды в комплексе народного костюма Ополья, принципы сочетания с ее другими компонентами. Отдельное внимание уделено полотнянке, ее видовой специфике, конструктивным и художественным особенностям.

Ключевые слова: полотняная одежда, компоненты народного костюма, Ополье, полотнянка.

Tetiana Kutsyr

THE LINEN OVERCLOTHES FROM OPILLIA

In this paper different kind of linen overclothes from Opillia in the late XIX – early XX centuries is discussed. There were a widespread the jacket with its local variations – “caftan” and “catanka” and canvas coat which called “polotnianka” and “plakhta” in Opillia. The jacket had buttons and the canvas coat hadn't. Its front parts was tied belt – “kraika”. They were made of linen, hemp or fabrics with combined raw materials. Fabrics with linen and twill weave were often used for this aim.

Jackets, caftans had cut back with small pleats and catankas had straight back and were made of white and blue or white and red striped fabrics. This over clothes were made of blue or grey woolen cloth, thin woolen material, cherry, dark blue or black velvet or silk in urban clothes. Jackets, caftans and catankas were the part of festive folk costume, on weekdays people usually wore polotnians.

Polotnians were Opillia's widespread male and female comfortable and practical over clothes, which has been in used for 30–40's XX century. They were common in Lviv region: Peremysliany, Zolochiv, Mykolaiv, Pustomyty, Gorodok, Javoriv, Zhovkva and Busk districts. They